

Galpert Ernő

Ezen a felvételen az osztálytársaim láthatók Munkácson, egy laktanya előtt, 1935-ben. Azért gyűltünk össze, hogy köszöntsük a Csehszlovák Köztársaság elnökét, Beneš-t. Én is rajta vagyok a képen, a bal oldalon állok fekete kabátban és fekete svájci sapkában. Amikor három éves lettem, a szüleim beíratottak egy héderbe. A fiúk hároméves korban kezdték a tanulást. A héderben a foglalkozások fél hétkor kezdődtek, úgyhogy édesanyám minden nap fél hatkor keltett. Ez főleg télen volt nagyon rossz: sötét volt, hideg volt, de menni kellett. Annak a hédernek, ahova én jártam, nem volt külön épülete, a tanítás a melamed lakásának egy kicsi, szegényes szobájában folyt, az épület a zsinagóga kertjében volt. Nem tudom, mennyit fizettek neki a szülők egy-egy gyerek után, de nyilván keveset. Télen mindegyikünknek magával kellett vinnie otthonról egy hasáb tűzifát. A rebbe nagyon szegényen élt. Segítenünk kellett a feleségének a háztartási munkákban: fát aprítottunk, vizet hordtunk. Ebédig voltak a foglalkozások, aztán volt egy óra szünet. A rebbe megengedte, hogy játszunk, kifordított harisnyából készített labdával fociztunk. A héder első osztályában tanultuk meg az ábécét. A második évben már ismertük az alef-bészt, már tudtunk imákat olvasni. Négyéves kortól imákat olvastunk. A harmadik osztályban, öt-hat éves korunkban kezdtük tanulmányozni a Tórát. Ott ugyanolyan a nyelvezet, mint az imáknál, csak hozzájön még a nekudot [héber: pontozás]. Minden osztályban más rebbe tanított minket, és mindegyikük pontosan az abban az osztályban való tanításra volt fölkészítve. A héderben pálcarendszer volt. Harmadiktól kezdve, a rebbe minden csütörtökön ellenőrizte a tudásunkat. Volt egy bambuszpálcája. Ha a diák jól tudott mindent, a rebbe megdicsérte, ha pedig gyengébb volt a tudása, azt mondta: 'Húzd le a nadrágodat!' Kitétte a térdét, rá kellett feküdni, és ő annyiszor ütött a pálcával, amennyire szerinte rászolgált a diák. A nehézségeink hatéves korban kezdődtek, amikor be kellett iratkozni az elemi iskolába. Csehszlovákiában léteztek cseh oktatási nyelvű elemi iskolák zsidó gyermekek számára. Az iskolák koedukáltak voltak, a fiúk és a lányok együtt tanultak. Hatéves kortól fogva párhuzamosan jártunk az iskolába és a héderbe. A iskolában kilenc órakor kezdődött a tanítás. Otthon megreggeliztünk, és szokás szerint a héderbe mentünk, fél hétre. Imádkoztunk, fél kilencig tanultunk, aztán mentünk az iskolába. Ebédig az iskolában voltunk, aztán hazamentünk ebédelni, és visszamentünk a héderbe. Estig a héderben voltak foglalkozások. Késő este pedig, miután hazamentünk a héderből, nekiültünk a leckének. Igaz, az iskolai tanárok elég elnézőek voltak velünk, tudták, mennyire be vagyunk fogva a héderben. Nem adtak föl sok leckét otthonra, igyekeztek minél többet elvégeztetni velünk még az órán. De persze nehéz dolgunk volt.

Az iskola világi volt. Emlékszem, amikor iskolába kerültem, édesapám levágta a pajeszomat, nyilván nem akarta, hogy ily módon elkülönüljek a többiektől, attól tartott, hogy emiatt majd csúfolni fognak. A héderben voltak hosszú pajeszos nagyobb fiúk, ezenkívül édesapámnak és nagyapámnak is hosszú pajesza volt, én pedig rájuk akartam hasonlítani. Amikor apám vágta a pajeszomat, sírva fakadtam, de édesapám azt mondta, hogy amíg kicsi vagyok, akkora lesz a pajeszom, amekkorát ő jónak lát. Aztán ha majd felnövök, azt csinállok, amit akarok. Amikor tizennégy-tizenöt éves lettem, már én kezdtem szégyellni a pajeszomat, és titokban levágtam. Egyszer apám emlékeztetett rá, hogy sírtam, amikor ő vágta a pajeszomat. Sok minden, amit az iskolában tanítottak, éles ellentétben állt azzal, amit a héderben tudtam meg, és ez engem összezavart. Emlékszem, egyszer az iskolai természetrajzóra után könnyes szemmel mentem oda édesapámhoz, és ezt kérdeztem tőle: 'A rebbe azt mondja, hogy Isten hat nap alatt teremtette a világot, az iskolában pedig teljesen mást meséltek nekünk. Az egyik a másikkal nem fér össze. Kinek higgyek, a rebbének vagy a tanárnak?' Apám haszid volt, de okos és jószágos ember, és megértette, mennyire rossz nekem, hogy így felfordultak a világról alkotott megszokott elképzeléseim. Azt mondta: 'Hallgasd meg mindkettőt. Amit a rebbe mond neked, azt tanuld meg a héder számára, azt pedig, amit a tanár követel meg tőled, tanuld meg az iskolának. Ha felnősz, majd rájössz, hogy s mint van ez.' Az iskolában kitűnő tanuló voltam, és a héderben is elég jól teljesítettem, így hát különösebb probléma nem volt velem. Szombaton a nagyapám mindig várta, mikor megyek már hozzájuk, és ellenőrizte, mit tanultam a héderben azon a héten. Ha elégedett volt velem, cukorkát kaptam tőle. Nagyanyám minden feltétel nélkül adott nekem cukorkát. Néha iskola után is beugrottam hozzájuk.